

(1931), Aitona (1936); continua essent encara aquesta la pronúncia més popular entre la gent del camp: a Sunyer, *ayfés*; a Puigverd, dos cops en la conversa: *lò kami d ayfés*; al poble mateix, havent-hi oït a algú *ayfés* ho havia escrit així, i demanant-ho a l'inf. principal, pràctic del terme m'ho féu esborrar, assegurant que ara ja es diu *alfés*. No sentit enlloc amb l'article *l'*.

DOC. ANT. «(capellano) *dez Fez*» 1279, «(capellano) *ecclesiae d'Espez*» 1280 (*Rationes Decimarum*, 120, 140). *Alfeç* 1359 (*CoDoACA* XII, 18). A Alfés en la meua enq. de 1964 vaig veure, en una pedra mig destruïda que hi guarden, i que em facilitaren examinar els meus inf., una inscripció, amb tots els caràcters d'autenticitat, de 1492, on vaig llegir clarament: «Anno Domini MCCCLXXXII, discretus dm. Bernardus Berenguer prebiter et rector huius presentis ecclesie loci de *Alfes* instituit, et Sent Pere ---» la resta, destruïda.

Soldevila (*Hist. Cat.* I, 141) cita de Monfar, un tractat de l'a. 1120 entre el reietó moro de Lleida i el Comte (de Bna.), en el qual s'enumeren una dotzena de poblacions, entre elles una amb nom *Afesta*. Monfar (seguit per Soldevila) creu que pot ser *Alfés*. Cosa ben inversemblant, ja a priori, per al lingüista, com inexplicable des de punt de vista fonètic. El context de les altres poblacions citades no ho torna gens clar, sense fer-ho manifestament impossible. Però no en podem fer cas per a l'etimologia ni com a forma antiga del nom d'Alfés, per aquestes raons, afegint-s'hi el fet de ser una cita de segona mà i garantida només per Monfar. Més probable és que sigui un duplicat del nom de *l'Enfesta* de Torà (probablement no aquest lloc mateix, que és massa llunyà), com sigui que *Enfesta* tingué aqueixa variant, i això està d'acord amb l'etimologia ll. INFESTA 'terra o contrada' aspra, escarpada' (*DECH*, s. v. *enbiesto*, II, 659b52 i 45-60; *DECat* IV, 852). En efecte, hi hagué també un *Infesta*, terme anomenat dues vegades en un document en llatí de l'any 1094, que afronta pel S. amb Lleida i a E. i O. amb Almenar i Algerri (vegeu-ne més cites a l'article *Algerri*).

Tampoc hi podem confondre els llocs parònims (*Alfed* etc.) que he estudiat sota l'epígraf *Alfeu* com apèndix de l'article *Alfait*; encara que siguin probables arabismes, com ho és el nostre.

En canvi sí que podria ser nom del mateix lloc, o un duplicat de la mateixa etimologia, un d'anomenat en un doc. de 1091: «*ipsa almunia de Alfiz et de Filela*», *Cart.* de Tavèrnoles, pp. 102-3. És més probable, però, que tot i tenint la mateixa etimologia àrabiga que el nostre, sigui un lloc homònim de més al Nord (que els moros designarien amb la mateixa denominació), car tant el fet de ser citat junt amb Filella, com el de figurar com afrontació de Belcaire d'Urgell, em fa creure que seria més al Nord: Belcaire és uns 40 k. al NE. d'*Alfés*.

ETIM. En tot cas tant la forma del nom com el paratge en què es troba (la rodalia de Lleida tan plena d'arabismes), fan creure que és àrabiga (com ja vaig

dir, sense precisar-ho en *E. T. C.* I, 265, i ningú més n'ha parlat). I hi ha base adequada en àrab: l'arrel *fs*, que designa moltes coses amb la característica d'excel·lents.

És una arrel de l'àrab general, amb ple descabellament nominal i verbal: llavors, partint de la noció de 'extraure', passà a denominar, amb caràcter nominal, moltes menes d'objectes o nocions selectes, substancials, de bona densitat; també en hispano-àrab, on designà sobretot el rovell de l'ou («yema de güevo» *PAlc*, «vitellum ovi» *RMa* 632.54). Com detalla Dozy (*Suppl.* II, 270) el substantiu apareix amb tots tres vocalismes, en les diverses accs. *fass*, *fişş*, *fuss*; encara que *RMa* i *PAlc* només el donin amb *a*, Dozy i els diccionaris clàssics ens mostren que apareix també amb els altres vocalismes; i especialment *i/a* en la major part.

Tenim, doncs, la seguretat que *Al-fişş* es podia usar, en l'àrab viu de la nostra zona, amb un sentit com 'el nucli', 'el millor'; davant *şş* una *i* àrabiga sonava tan oberta com una *e* tancada catalana. Això era, doncs, un bon nom ponderatiu per designar una zona de les més fèrtils que enronden la fèrtil rodalia lleidatana. El detall de les aplicacions en els testimonis de la llengua viva en el Nord d'Àfrica ens ho acaba de provar. L'acc. 'rovell d'ou' també en Ibn-al-Awwâm, Dombay, Humbert i Boqtor com a propi de «Barbarie»; 'solitari de joell' («chaton») en la *Hist.* dels Mamelucs; «quartier de pierre» en la mateixa i en l'àrab de Sicília; «texte d'un livre» *Mohit*, «*fajşş*: noyau» (Belot).

Com que també designà, segons fonts clàssiques, «articulation», «jointure de deux os», «gousse, enveloppe de grains» (Boqtor), «écaille de poisson» Ibn-al-Baitar, també fóra possible partir de la noció de 'juntura o cruïlla (de camins)', però estant més ben documentada, en l'àrab d'Espanya i del Magreb, la de 'nucli', 'el floret', 'el rovell d'ou', aquesta és la base semàntica més versemblant.

Potser hi afegiríem el «Barranc d'*Enfés*» te. Culla (XXIX, 69.8)?

Alficòs (*Amficòs*), V. *DECat* I, 185b2 (Mariola) *Alfinac*, V. *Aufinac* i *Alfàndec*

ALFITXÓ, *l'*

Partida del terme d'Alcoleja (xxxv, 52.40), que els d'Orxeta (98.24) pluralitzen i pronuncien amb sonora *els alfiçòns*; però com que ni un poble ni l'altre no és de la zona apitxada, hem de creure que la *ğ* és deguda a arabització d'una *ç*, i que és un nom mossàrab; també ho dóna a entendre l'ús amb article, que ens fa suposar un apellatiu romànic. Pot ser AFFICTIONEM 'afegiment, afegitó', sigui en el sentit de 'bocí, tros de terra', sigui en el de 'prolongament d'un terme': això és el que sembla suggerir el fet de trobar-se entremig de dos municipis.

Alfofra, V. *L'Ofre*